G. ROMAIN:

INKVISICE.

HLASY
katolického spolku tiskového.

Ročník XXXII.

ČÍSLO 5.

INKVISICE.

V Praze 1901.

Nákladem katolického spolku tiskového. — V kommissi Cyrillo-Methodějského knihkupectví. G. Francl.

INKVISICE.

O JEJÍM NÁBOŽENSKÉM, POLITICKÉM A SPOLEČENSKÉM ÚKOLU.

NAPSAL

G. ROMAIN.

PŘELOŽIL

FR. VAŇOUS.

V PRAZE

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba.

1901.

Úvod.

Čtenáři, chceš věděti, co byla druhdy inkvisice? Toužíš-li dověděti se pravdu o ní, poznati přehánění, omyly a překroucené zprávy o ní, nuže, vyhovíme tvému přání, aniž bychom zakrývali výtky, jichž zasluhovali jistí činitelé její a soudy. Nesmí se instituce jakákoliv házeti do jednoho koše s těmi, kdož ducha jejího pokroutili a porušili.

P. Lacordaire podal o této instituci následující definici: „Inkvisice jest soud, zařízený druhdy v některých zemích křesťanských, aby za součinnosti moci občanské a církevní vyšetřoval a potlačoval skutky, směřující k podkopání náboženství.“

Především jest zřejmo, že účelem inkvisice nebylo vnucovati víru katolickou těm, kdož k ní nenáleželi. Církev obracela a obrací ještě pohany a nevěřící, posílajíc k nim své missionáře, kteří i život svůj v šanc vydávají.

Avšak, jestliže církev i stát docela rozumně soudily, že ti, kteří k náboženství katolickému nenáleželi, neměli schopnosti je přijmouti, nikdo nemá práva ji napadati a jí škoditi.

Stát i církev konaly tedy v inkvisici jen to, co každá vláda koná proti útočníkům na stáva-

jící zřízení a zákony. Zde zvláště církev a stát jednaly rozumně, neboť náboženství tenkráte správně považovalo se za nejpřednější statek. Všeobecně se tak nahlíželo. Jednaly rozumně, poněvadž křesťanství. vítězí nad pohanstvím a barbarstvím, byli národové křesťanští díky zavázáni za superioritu mravní a rozumovou. Právě s tohoto povzneseného stanoviska dlužno pozorovati tuto otázku.

Pouhé zrušení otroctví dostačovalo, aby mu tuto superioritu zabezpečilo.

Aristoteles, tento veleduch řecký, řekl: „Mezi lidmi jsou jedni bytosti svobodné od přirozenosti, druzí jsou tvorové, pro něž jest užitečno a spravedlivo, aby žili v otroctví. Otroci liší se od zvířat pouze tím, že znamenají rozum u lidí svobodných, aniž by ho sami pro sebe používali.“

Básník Lucanus řekl: „Pokolení lidské jest stvořeno pro některé jen lidi.“

Taková byla moudrost starých Řeků a Římanů.

Křesťanství bylo tedy doslovně osvoboditelem pokolení lidského již jen tím, že prohlásilo zrušení otroctví, emancipaci ženy a přiznalo právo všem lidem. Bylo však jím se všech stránek.

Se stránky mravní: středověk když byl na vrcholu svém, byl zvláště periodou ctnosti, cti, rytířství a všech citů šlechetných a vznešených.

Se stránky rozumové: Viktor Cousin o něm prohlásil: „Středověk jest podivuhodně plodný na nejkrásnější věci, které kdy svět viděl.“

Jména Alkuina, Sugera, Vincence de Beauvais, svatého Bernarda, Rogera Bakona, Alberta Velikého, Tomáše Aquinského, Danteho atd. opravňují tento úsudek svobodomyslného filosofa.

Právě ve středověku založeny byly slavné university toulouská, pařížská, salamancká, cam-

bridgeská, montpellierská a mezi mnohými jinými i neméně slavná universita pražská.

Ze středověku 'aké datuje se postupné osvobozování národů, práva obcí a měst, která tehdy byla větší než dnes. Ze středověku pocházejí mocná a kvetoucí svobodná společenstva dělnická, zrušená revolucí, protože byla křesťanská.

Gutenberg, vynálezce knihtisku, Krištof Kolumbus, objevitel Ameriky, ozařují sklonek této slavné doby. Žádná jiná nemá více nároků na náš obdiv a naši úctu.

Na neštěstí přemnozí jí neznají pro falsifikáty, jimiž antiklerikalismus a revoluce historii skroutily. Výtečný historik Augustin Thierry to řekl: „Veřejné mínění, pokud na dějepis se vztahuje, jest naprosto falešné nebo lží prosáklé. „Dle Proudhona „právě z našich dnů dlužno datovati potopu lží, které zkazily veřejné mínění."

Chateaubriand, Guizot, Littré, Viktor Duruy, Taine, Renan, Lecoy de la Marche, Démolins, de Montleon, jakož i Aug. Thierry opravili pravdy antiklerikály zfalšované. De Tocqueville, jenž zprvu jako mnoho jiných byl na omylu, prohlásil: „Když započal jsem studium historie, byl jsem pln předsudků proti církvi, když jsem je skončil, byl jsem pln úcty k ní."

Díky těmto oprávcům vědy historické víme, že skeptická renaissance byla pokrokem jen v krásném umění; že za ní vyjma Montaignea a Charrona literatura i mravy byly nevázané; že veřejná svoboda byla zmenšena; že domnělí čarodějníci byli po tis'cích upalováni až do polovice stol. XVIII. Renaissance jest velkou dobou čarodějství obnoveného z pohanství, právě jako duch renaissance samotné.

A ignoranti nebo nestydatí falšovatelé toto vše svalili na křesťanský středověk, aby ho očernili. Dnes všechny tyto věci jsou postaveny do pravého světla. Sám Michet řekl: „Ukrutní hanobitelé středověku byli tyrany Francie.“

Nyní tedy pochopíme, že v této době vroucí víry stát pronásledoval rušitele toho náboženství, které bylo příčinou morální velikosti národů křesťanských. Byliť nepřáteli společnosti samé.

Křesťanství bylo ve středověku původcem pokroků všeho druhu, kdežto do krajin, kde násilně bylo vyhubeno, navrátilo se otroctví a barbarství.

Znám jest rozkvět prvních církví východních: Jerusalema, Antiochie, Alexandrie, Smyrny, Efesu. Bylyť proslaveny světci a velduchy, jakými jsou: Tertullian, svatý Cyprian, Arnobius, Laktantius a svatý Augustin. Nuže, jakmile mohamedánství nastoupilo v těchto krajinách místo křesťanství, jakmile kříž nahrazen půlměsícem a evangelium koranem, jsou pode jhem křivé šavle turecké. Ještě nedávno povražděno na tři sta tisíc křesťanů v Armenii.

Tento dvojí důkaz z dějin o dobrodiních církve a hrozném úpadku, přivoděném jejími protivníky, nepopíratelně ospravedlňuje princip inkvisice.

Účelem jejím bylo, uchrániti před porušením dobrodiní mravní, rozumová, politická a společenská, křesťanstvím způsobená, neznámá však anebo ztracená mimo ně. Se stanoviska vlasteneckého a křesťanského nic nebylo oprávněnějšího. Dle úmyslu jejích původců byla dílem ochranným a obranným proti těm, kdož ohrožovali jednotu náboženskou a mír společenský. Měla účel po-

dobný našim soudům, které vyšetřují a trestají útoky na mravy, vlastnictví nebo život.

Lid, oklamaný obvyklými lžemi tisku protiklerikálního, domýšlí se, že kněz v inkvisici byl soudcem, popravčím, a konečně, že papežové ovládali všechny nitky této instituce. Co tu falešných předsudků!

Církev jest mocnost duchovní, učící a přesvědčující. Může používati jen donucování mravního jakožto své moci. Má právo trestati své provinilé dítky tresty nápravnými, jak to činí otec a matka, nemůže však násilně ukládati tresty synovi odbojnému, jenž se jim podrobiti nechce. Jedině stát má tu moc. Moc její končí tím, že vyloučí ze svého lůna toho, jenž sám svým odbojem z něho vystupuje: exkommunikuje ho. Ultima ratio mocí světských jest popraviště; ultima ratio církve jest anathema sit. Jest jedinou mocí na světě, která nemůže a nechce užívati násilí. Pouze světská moc je má. Tato moc jest asi tak jedno století v rukou protiklerikálů, kteříž pronásledují církev, jako druhdy pronásledovali ji barbaři.

Při soudech inkvisičních zastával kněz úlohu porotce při našich porot ch Občanští soudcové dali mu jen tuto otázku na niž jedině byl oprávněn odpovídati: Jest obžalovaný odpadlíkem, bludařem, zpětilým bludařem anebo ne?

Jakmile obžalovaný usvědčen byl z viny dle zákona občanského, nenáležel více církvi. Byl zločincem státním, a stát vynesl rozsudek a trest stanovený společností občanskou.

V každé krajině inkvisice závisela na autoritě královské.

Papežství založilo papežský soud appelační, k němuž mohli se odvolávati všichni nespravedlivě odsouzení. Lev X. exkommunikoval inkvisi-

tora Torquemadu r. 1521 pro jeho krutost, nedbaje protestů Karla Pátého. Caranza, arcibiskup toledský, 8 let byl vězněn inkvisicí bez ohledu na stížnosti papežovy a koncilu tridentského.

V Římě byl soud inkvisiční, římskou kongregací svaté inkvisice zvaný. Ten ani jednou nepodepsal trest smrti.

Anglický historik Gibbon doznává, že inkvisice udržujíc pořádek a jednotu, nekonečně méně životů si vyžádala, nežli šířící se protestantismus, všude nesvornost a války občanské rozsévající.

Jedině v Anglii „dobrá" královna Alžběta dala popraviti na 43.000 obětí; Jindřich VIII pak 70.000.

Stát nemohl dopustiti, aby se útočilo na náboženství hrubým násilím, jak to činili Albigenští a protestanté.

Albigenští zavraždili Petra z Castelnau, legáta papežského, vyslaného, aby shodu zjednal. Byla rozhodnuta křížová výprava proti nim a Simon de Montfort je porazil. Na koho spadá zodpovědnost z tohoto boje?

Po náboženské konferenci v Poissy protestanté, kteří v tomto souboji řečnickém byli odraženi a poraženi, chopili se zbraní. Byli přemoženi u Dreux, Saint-Denis, Jarnac a Moncontour.

Coligny, který dal Poltrotem de Méré zavražditi vévodu de Guise, ovládal myslí Karla IX. Potom zosnoval proti němu spiknutí, aby ho zabil, jakož i Kateřinu Medicejskou a druhého vévodu de Guise. Mělo se to provésti 24. srpna, v den svatého Bartoloměje.

Spiklenci chytili se do vlastních tenat. Hlavní spiklenci vloudili se do Louvru, aby tam smrt přinesli, kam však mimo nadání sami pro smrt si přišli. Nejvěrohodnější zprávy o tom nalezneme

v učeném díle Kervyna de Lettenhoven, člena belgické akademie, nadepsaném: Hugenoti a Geuxové. Poučíme se v něm, že noc svatobartolomějská, třeba bychom ji sebe přísněji posuzovali, byla jen správně odměřenou odplatou v obraně proti zločinným útočníkům, kteří do vlastní léčky se chytili. A přece, co lidí ještě najdeme, již vytýkají katolíkům noc svatobartolomějskou! Buď je to ignorance nebo komedie.

Ti, kteří to upřímně myslí, jsou oklamanou obětí trojspolku, složeného z protestantů, židů a zednářů zuřivých to nepřátel církve a svobody svědomí katolíků.

A hle, tito přec vyčítají dobám víry, že zuřilo se proti útočníkům na náboženství katolické, jemuž svět je díky zavázán za svobodu společenskou, rozumovou a mravní!

Člověk do opravdy sám sebe se táže, má-li bráti vážně podobné výtky a na ně odpovídati. Učiníme tak přece, abychom rozptýlili předsudek, jímž lidé poctiví dávají se klamati, a stávají se jeho obětí. Kdyby přemýšleli, sami sobě by řekli, že nejzuřivější protivníci inkvisice jsou účastníky a obdivovateli revoluce, která opovážila se vznésti heslo: svoboda, rovnost, bratrství. Uvidíme, jak je prakticky prováděla.

Louis Prudhomme, spolupracovník Chaumettův a přítel mladého Robespierra, odhaduje počet obětí revolučních na devět set tisíc, pověšených, postřílených, zardoušených, utopených, guillotinovaných, mitraillesovaných, počítaje v to 123 000 vystěhovalců, nesčetné oběti padlé ve válkách v krajině Vendée, vraždění mezi bílými a černými v koloniích, deportované atd.

Že číslice tato jest přehnaná, jest zřejmo; avšak i když ji na polovic snížíme, zůstává hroznou.

Inkvisice španělská byla o mnoho krutější. Srovnejme ji s revolucí.

Llorente, který napsal její historii, odhaduje počet odsouzených k upálení od roku 1481 do roku 1498 na 10.220; tedy za sedmnácte let.

To bylo za správy generálního inkvisitora Torquemady, jejž papež pro ukrutnost z církve vyobcoval. Nikdy nebylo a nebude tak veliké číslice obětí za čas tak krátký.

Ve třech stoletích následujících od r. 1498 do r. 1808 vzrostla na 24.238. Úhrnem tedy 34.658 za 427 let.

Tyto číslice béřeme od Llorenta, inkvisici nepřátelského, jenž ji očernil, její dokumenty spálil, a jenž byl svou vlastí zavržen. Nemluvíme o odsouzených do vězení.

Nuže, je znám počet obětí, jimž inkvisice jakobínská, francouzskou revolucí zvaná, odňala život? Zde jest:

Za sněmu ústavodárného	3.500
Za sněmu zákonodárného	8.044
Za konventu	18.613
Celkem . . .	30.157

guillotinou sťatých v šesti letech.

Vedle těchto obětí v Paříži, Marseillu, Toulonu, Brestu atd., jenom ve městě Nantes za prokonsulátu Carrierova jich bylo:

žen, dětí a kněží postřílených	1.064
žen, dětí a kněží utopených	2.460
šlechticů utopených	1.400
řemeslníků, kteří byli proti revoluci, utopených	5.300
počet sebevrahů po celé Franci následkem hrůzovlády	4.790

žen, zemřelých následkem předčasného porodu z téže příčiny 3400
jednotlivců, zemřelých ve vězení, více než . 6.000

Vše toto tvoří dohromady kolem 54.000 usmrcených smrtí násilnou v šesti letech; o 20.000 více než inkvisicí španělskou odpravených v šesti stoletích.

Revoluce byla porážkou, Francie jatkami.

Avšak to není všecko.

Louis Prudhomme podává tento seznam vystěhovalců, unikajících smrti: 15.949 šlechticů, 9130 šlechtických žen, 28.729 kněží, 4321 řeholnic, 7847 obchodníků, 9224 statkářů, 2867 právníků, 3268 zemědělců, 25.729 řemeslníků, 2724 sluhů, 2987 dětí obojího pohlaví, 868 mediků nebo chirurgů, 552 bankéřů nebo notářů atd. atd.

K obětem všeho druhu dlužno připojiti krádeže, žhářství, přerušení obchodů a studií, všeobecnou bídu, zrušení bezplatného vyučování následkem povraždění anebo vystěhování se 30.000 kněží a 5000 řeholnic.

Takové bilance vykazuje francouzská revoluce.

Renan, Taine, Biré, Rocquain a Viktor Pierre posvítili svými pracemi na tuto dobu kalu a krve, spravedlivě nazvanou hrůzovládou.

„Pracovaly v ní," praví Renan, „všechny zločiny a všechny chorobné ztřeštěnosti, byla dílem šílenců a zločinců."

Taine rovněž dí: „Sám konvent, sbor to ničemů, ovládaný zlosyny, byl vydán na milost a nemilost kalu a sprostému vývrhelu velkoměstskému, který si z Bastilly vymohl a skutečně odtud 10. srpna vypustil. Všechna sebranka, všichni zloději, které Paříž přechovává a které si vzpurná strana najala, tvoří zadní voj. Jsou v něm zvrhlé

ženštiny, a s nimi zlodějky a nevěstky, které zářijoví vrahové (z r. 1792) na svobodu propustili a později také si najali.“

„Tato protispolečenská sběř hemží se na schůzích sněmu, kommuny, Jakobínů a soudu revolucionářského. Tak vypadá chátra, která ovládá Paříž a Francii: 5000 surovců a darebáků, a 2000 poběhlic.“

Každý uhodne, jaký společenský stav vzešel za takovéto periody.

Chateaubriand řekl: „Jest již na čase, abychom zhrozili se nad stavem, ve kterém žili jsme od revoluce. Nechť pomyslí se na pokolení, které vyrůstá v našich městech a na našem venkově, na všechny ty dítky, které nikdy neslyšely mluviti o Bohu, ani o nesmrtelnosti své duše, ani o trestech a odměně na onom světě. Nechť uváží se, co může býti z podobné generace, jestliže spěšně nepřiloží se lék na ránu. Veřejné listy jsou plny zločinů, spáchaných malými nešťastníky od 11 do 12 let. Sami venkované stěžují si do nepravostí svých dětí.“

Avšak je potřebí něčeho jiného, než uvésti vlastní jména a události revoluci symbolisující, abychom vzbudili jimi ošklivost a opovržení?

Lidé, kteří tuto revoluci vychvalují, její zásady šíří, kteří s kommunou souhlasí, měli by se zastyděti a mlčeti, a ne s drzým čelem obviňovati ať už kohokoliv, ba ani nejhorší zločince z káznice ne, natož pak inkvisici.

Není pochyby, krutosti trestů, společností občanskou od starověku až do té doby užívaných, jest nám želeti. Avšak prvá příčina a škody z ní vzešlé spadají vždy na ty, kteří je vyvolali svými útoky a přestupováním zákonů. Jsou zároveň viníky i obětmi.

Tuhá trestnost tato dá se vysvětliti a omluviti tímto náhledem Duclosa odpovídajícího Beccariovi: „V jistých okolnostech přísnost trestu jest aktem lidskosti vzhledem k společnosti, kterou chrání.“

Třeba sebe politování hodnější byly tyto ukrutnosti, nejsou ničím oproti zločinům revoluce, kterou mnozí odvažují se velebiti, a nemohou býti přičítány církvi, která je odsuzovala.

Snášelivost a mírnost jsou přirozené vlastnosti náboženství a jeho orgánu církve. Církev pomáhajíc společnosti občanské vyhledávati a pronásledovati vinníky, měla zvláště ten úmysl, přesvědčováním vzbuzovati u nich lítost, a zachrániti je před spravedlností světskou, což často se jí podařilo — — — Lidé, kteří vidí v inkvisici ukrutný církevní soud, mýlí se tedy dvojnásob. Abychom ji spravedlivě mohli posouditi, jest nám proniknouti tyto pravdy:

1. Inkvisice byla zavedena na žádost světských panovníků papežem a za pomoci církve:

2. Soudy skládaly se z duchovenstva a osob světských. Duchovenstvo zastávalo úkol porotců, laikové úřad soudců, kteří vynášeli a přisuzovali tresty, stanovené společností občanskou.

3. Papežové vystupovali stále proti zlořádům a ukrutnostem ve Španělích páchaným; jejich původce leckdy z církve vyobcovali. Podnítili odpor Neapolitánů proti Karlu Pátému, chtějícímu zavésti inkvisici v Neapoli.

Nesmíme zapomenouti, že ve Španělích inkvisice byla soudem politickým proti Maurům a Židům, zapřísáhlým to nepřátelům království.

4. V Římě soud svaté inkvisice r. 1542 založený nepodepsal nikdy trest smrti. Bergier to tvrdil století XVIIImu, aniž se kdo ozval proti.

Od té doby přičítali mu protiklerikálové italští smrt Giordana Bruna. Jak Théophile Desdouits dokázal, je to blud.

Tento pouhý výpočet dokazuje mělký podklad žalob na církev vyřknutých jejími protivníky ať již obluzenými nebo zúmyslnými.

Počet těchto je ohromný, vliv jejich veliký. Dnes veřejné mínění je zfalšováno a zaprodáno nepoctivou žurnalistikou. Krádež, vražda a sebevražda nikdy nebyly tak časté. Podobně má se to i s finančními skandály; ve Francii je Panama, v Italii Banca romana, v Německu Lipsko, a my máme Mladou Boleslav, Mělník atd., kteréž zosobňují naši zbídačelou dobu!

Účelem inkvisice bylo, chrániti národy právě před tímto úpadkem, souvisícím s vniknutím bludu a neznabožství.

Z veliké části se jí to podařilo. Ve Francii, kde bránila vniknutí protestantismu, ve Španělích a v Italii.

Naopak v Anglii, Německu, Čechách a jinde, kde blud a vášně měly více svobody, byly méně potlačovány, nabyly vrchu. Luther, Kalvín, Jindřich VIII., známí svým hanebným a prostopášným životem, mohli snadno své bludy vpraviti lidu, zprostivše ho přísného jha náboženství katolického, a knížatům, osvobodivše je od duchovní svrchovanosti církve.

Kdo dějiny důkladně prostudoval, i když stranou ponechá ten zjev, že protestanté zbraní se chápali a vraždili, nenajde v nich episody hříšnější a hanebnější oné, kterou oni opovážili se nazvati reformací. Vůči chování se Jindřicha VIII., lantkraběte hessenského, Luthera, Kalvína, Theodora de Béze, Viklefa atd. jest tento název odporným cynismem. Je protějškem výrazu renais-

sance, která vlastně byla návratem k pohanským mravům a moci despotické.

Dnes nastává reakce. V Anglii, Americe, Německu, Rusku a všude obrací se na miliony odpadlých bratří. Vzdávajíce úctu jedině pravé církvi založené Ježíšem Kristem, odsuzují bludařství protestantské, a zároveň uznávají správnou prvotn myšlenku inkvisice. í

Proti obviňovatelům církve, že jest nepřítelkyní svobody, svědčí dějiny. Církev to je, která ji světu přinesla. Ona bojuje jenom proti svobodě zla a falše.

Když po třistaletém mučenictví pod mocí pohanstva, pak po třistaletém otroctví pod mocí barbarství dobyla si důvěry národů, byla apoštolem a ochráncem svobody po deset století. Viděli jsme její služby, které prokázala s hlediska mravního a vědeckého.

Když její vliv za skeptické a nevázané renaissance se umenšil, jak historie dosvědčuje, i svoboda v témž poměru se zmenšila.

Po revoluci v moderním státě jest to ještě horší. Poslechněte Taina.

„Svoboda občanská,“ praví „oddělení mocí politických od náboženských, svoboda svědomí, všechna tato práva během staletí vydobytá církví, všecko to je zničeno, pohlceno moderní sfingou, jíž se říká stát, jednotou to abstraktní, tyranickou, pro sebe všecko shrabující: náboženství, spravedlnost, vyučování jakož i administraci a armádu. Je to největší stroj despotický, jaký kdy byl vymyšlen pod lživým nápisem svobody.“

Michelet, který též psal o inkvisici, je dle slov Brunetièrových zakladatelem náboženství revolučního.

Za své cesty do Pisy, Florencie a Říma byl Michelet křesťanem. Svědčí o tom jeho korrespondence. Líbal kříž kolysejský řka toť kříž, který spasil svět.

Tehdáž mluvě o díle Voltairově a Rouseauově řekl: Odpustiž jim to, ó Bože!

O čarodějství za renaissance tolik rozšířeném říkal, že je opětným ujmutím se orgií pohanských, reakcí vášní proti asketismu středověkému. Velebí středověk řka: V něm vidíme, jak organisuje se vedle říše Boží říše lidská; na jedné straně hmotná síla, na druhé slovo a duch: v církvi duch ovládající sílu *)

Potom z Micheleta stal se skeptik a sensualista, jako renaissance. Na konec chtěl zavésti kult revoluce, místo kultu Ježíše. Nikdo se tomu nediví, kdyžtě známo jest, že tento křesťan stavěl Rabelaisa nad Krista, a když tento vlastenec vynášel Bedřicha pruského a očerňoval Napoleona, jejž jmenoval le petit Foutriquet (malý Oslíček).

Pochopíme tudíž, co o něm pronesl Sainte-Beuve, neupíraje mu ovšem jeho spisovatelského nadání: Michelet nezasluhuje urážky, ne, zaslouží pouze úsměv.

A to je spisovatel vynášený protiklerikály. Těmi protiklerikály, jichž ústy mluví Madier de Montjeau: „Jest nutno vypuditi katolíky nejen z vyučování státního, nýbrž ze všeho vyučování vůbec. Nemůžeme-li dosud zákonitě je vypuditi, musíme prakticky je ubíjeti v neusmířitelném boji.“

Také Edgar Quinet říkal: „Jest nezbytno církvi katolické vyrvati vládu nad dušemi věřícími; a za tím účelem postupně odnímati jí veškeru svobodu, upírati jí všeliké právo, o dobré

---

*) Introduction à l'histoire naturelle.

jméno ji připravovati, mimo zákon ji postaviti, a konečně násilím ji rozdrtiti, násilím slepým, bude-li to nutné."

Ejhle liberalismus našich protivníků! Zničiti nás katolíky násilím, ubíjeti prakticky; není-li to jedna z těch nejhroznějších inkvisic, ne snad proti nějakému tisíci protivníků, nýbrž proti stům milionů?

Avšak jako „Kulturkampf" v Německu vzal za své, tak i antiklerikalismus všude padne, čím více do pravého světla budou stavěny lži a potupy, které po nějaké století byly a dosud jsou kydány.

INKVISICE.

I.

O původu jejím, účelu a účastenství, které v ní církev měla.

Viní-li kdo církev, že inkvisicí chtěla brániti svobodě svědomí a násilně vnucovati víru, křivdí jí a mluví pošetile. Církev, která po 19 století vysílá své missionáře, vydávajíc jejich život v šanc, aby obraceli nevěřící slovem a přesvědčováním, ví lépe než kdokoliv jiný, že víra se násilně nevnucuje.

Jsou lidé, kteří sporných otázek pomíjejíce, lpí jenom na slovech, z nichž tento účel přičítají inkvisici.

Abbé Canet ve svém pěkném díle „La liberté de conscience“ dí, že byla soudem, totiž jedním z veřejných útvarů právních, které má každá společnost na trestání přestupků spáchaných proti všeobecnému blahu společenskému, nebo proti zvláštním zákonným právům svých údů.

Účelem soudů inkvisičních, zařízených ve středověku u většiny národů křesťanských, bylo tedy prostě vyhledávati a stavovati skutky, to jest

zevnější projevy náboženství rušící, nikdy však násilně vnucovati víru.

Církev spolupůsobila v inkvisici věcně, ano i činně. Leč běží o to, abychom věděli, v jakém smyslu, a vymezili, mnoho-li zodpovědnosti na ni spadá.

V této věci následkem ignorance nahromadila se spousta předsudků, pohan a nejasností. Pokusme se aspoň trochu uspořádati tento chaos pro naše upřímné čtenáře. Shledají, že zde církev jako vždy poctivým zkoumáním jenom vyzíská.

Osobní úloha její, jakožto církve, byla úplně bezúhonná. Dlužno však ji rozlišovati od těch údů jejích, kteří jsouce tvrdé a kruté povahy, ducha jejího překroutili a její nařízení porušili. Tak bylo by všeho daleko méně, než by kdo myslil.

Dlužno ji dále zvláště rozlišovati od mocí světských, které samy stanovily a vykonávaly tresty zaviněné bludařstvím.

Pro naši thesi dostačí, když dokážeme tolik, aby nikdo nemohl církvi vůbec, totiž papežům a koncilům přičítati hrůzy, popravy a zbytečné ukrutnosti, jimiž mnozí lidé si zobrazují inkvisici. Pokud běží o jednotlivce, kteří tyto ukrutnosti zavinili, ty ponecháme v jejich opovržení, jehož zasluhují Naším účelem tedy jest, ukázati pouze, že inkvisice sama o sobě v zásadě jednala zákonně.

Porovnáme-li úlohu církve a světských knížat v této instituci, poznáme především, že jedinou pohnutkou s té i oné strany byla obrana náboženství a společnosti, veliká a upřímná starostlivost o zájmy mravní. Avšak v nevyhnutelném zápasu, který nastal mezi milosrdenstvím a spravedlností, církev specielně byla pro prvé, stát zastával druhé. A ještě tu, třebaže stát nejhroz-

nější tresty vynášel, na hranici upaloval, hrdelních soudů užíval, na obranu jeho možno uvésti hrůzu, kterou tehdy vnukala bohaprázdnost, rouhačství, znesvěcování, svatokrádež a bludařství, jakož i naději, že tento hrozný způsob trestů od podobných přečinů spíše bude odstrašovati. Inkvisice vytkla si účel mravní; jestliže bojovala proti svobodě zla a nepravdy, činila tak pro spásu duší a společnosti, nikoliv pro zisk jednotlivce nebo nějaké vlády. Co ukrutností najdeme v dějinách, které nemají ani této omluvy!

Konečně v tomto případě lze použiti pravidla, stanoveného kdesi Thiersem, že jest nespravedlivo odsuzovati skutky a instituce nějaké doby ideami jiné doby.

Požadujeme, aby i na soudy inkvisiční byl vzat tento zřetel.

Dnes každý člověk pokládal by za ohavné tresty, jimiž druhdy stíhány byly zločiny náboženské a kteréž byly stejně kruté na všechny zločiny. Každý, vyjma církev, v té době plné drsnosti a živé víry, shledával by je zcela přirozenými. Jinak je tomu ovšem v naší zženštilé a skeptické době. Naši vrstevníci, poněvadž jsou nábožensky indifferentní, poněvadž v nic více nevěří, leda v bohatství, osobní záležitosti, rozkoš a požitky, mní se naivně snášelivějšími, než jejich předkové. Avšak jsou daleko nesnášelivějšími v útočení na náboženství, než byli druhdy ti, jimž běželo o jeho obranu. Jsou tak obmezeného náhledu a tak falešného úsudku, že mají za zcela přirozené, aby trestán byl chuďas, uzmuvší peníz nějaký, vězením, kdežto nechápou, že mají býti trestáni zločinci intellektuální, kteří kazí veřejné mínění a připravují společenské převraty.

Royer-Callard to přece řekl: „Každý rozumně myslící duch uzná, že špatné nauky jsou méně odpustitelny nežli špatné skutky.

Právě tyto plodí onyno.

„Spíše poblouzení než nepravost zničila národy,“ praví Le Play. Mnoho zla pochází od sofistů.

Zapůjčme si napřed od P. Lacordaira výmluvný výklad tohoto předmětu. Již v úvodu uvedli jsme tyto řádky:

„Inkvisice jest soud, zařízený druhdy v některých krajinách křesťanských za tím účelem, aby za součinnosti autority církevní a světské vyšetřoval a potlačoval přečiny, které hrozily podkopati náboženství.“

P. Lacordaire pokračuje:

„Inkvisice nezáleží v zákonech trestních, stanovených proti veřejnému vyznávání bludařství, nýbrž proti zevnějším skutkům náboženství rušícím. Na tisíc let před tím byly již podobné zákony v platnosti ve společnosti křesťanské. Konstantin a jeho nástupcové uveřejnili jich veliký počet, kteréž možno čísti v kodexu Theodosianském, a kteréž všechny opírají se o tu zásadu, že náboženství, prvý to statek národů, národové mají právo hájiti právě tak, jako jmění, život a čest občanů.“

„Před moderními časy tato zásada považovala se za nepopiratelnou. Všichni národové na zemi prakticky ji prováděli. A dnes náboženská svoboda existuje jen ve dvou zemích, ve Spojených Státech a Belgii. Všude jinde, ani Francii nevyjímaje, vládne stará zásada, ač slaběji se provádí. Věřilo se, a skoro celý svět to ještě věří, že občanská společnost má povinnost zabraňovati vnějším skutkům páchaným proti náboženství, jež

ona vyznává, a že není rozumné nechati naň útočiti ledakohos, jenž má dosti duchaplnosti, aby hájil nové dogma.“

„V tomto smyslu soudil kassační dvůr ještě po roce 1830, rozhodnuv, že Charta (listina povolovací) nedávala práva, aby, kdokoli by chtěl, mohl otevříti chrám nějaký a založiti nějakou stolici náboženskou.“

„Tato zásada jest tedy v právnictví, vykladači to zákonů našich. O těchto věcech soudnictví francouzské soudí právě tak, jako soudilo soudnictví východní říše římské a středověku, a jako soudí čínští mandarini, dávajíce odpravovati naše missionáře. A nezáleží na tom, jestliže trestnost je zmírněna, ježto jest zmírněna i při ostatních zločinech. Zmírniti trestnost neznamená prohlásiti nevinným skutek, který trestuhodný jest, zvláště pak neznamená to prohlásiti jej za dovolený. Zbývá tedy Francii zodpovědnost ze zásady, odkud zrodila se inkvisice.“

„Až do konce století XII útoky na náboženství pronásledovány a souzeny byly obyčejnými soudními úřady. Církev stihla anathematem nějaké učení, ti pak, kteří je zatvrzele rozšiřovali — — — byli vyšetřováni a odsuzováni na soudech práva obecného. — — —“

„Avšak vedle tohoto zjevu společenského, že totiž byli pronásledováni bludaři, vyvinoval se jiný živel, původem úplně křesťanský, živel mírnosti k zločincům, a zvláště k zločincům v oboru myšlenkovém.“

„Všichni křesťané byli přesvědčeni, že víra jest úkon svobodný, prýštící jedině z přesvědčení a milosti; všichni říkali se svatým Athanasiem: Vlastností náboženství jest přesvědčovati, nikoli donucovati Avšak v otázce, mnoho-li svobody

mělo by se popřáti bludu, nebyli za jedno. Tato otázka zdála se jim úplně odlišnou od prvé; neboť něco jiného jest nečiniti násilí svědomí lidí, a něco jiného zůstaviti je neobmezenému vlivu nějaké špatné, intellektuální síly."

„Ti, kteří přáli naprosté svobodě, takto mluvili ústy svatého Hilaria, biskupa poitierského: „Budiž nám dovoleno, bychom plakali nad bídou našeho věku a pošetilými náhledy časovými, kdy mnozí si myslí, že Bůh chráněn jest člověkem, a církev Kristova mocí světskou. Prosím vás, biskupové, kteří tohle si myslíte, oč opírali se apoštolové chtíce hlásati evangelium? Které zbraně volali si na pomoc, chtíce hlásati Ježíše Krista?"

„Svatý Augustin, jenž zprvu náležel k této škole, v témž smyslu mluvil k Manicheovcům: — Nechť zuří proti vám tito, — říkal, — kteří nevědí, jak pracně nalézá se pravda, a jak namáhavě uniká člověk bludu! — — nechť zuří proti vám tito, kteří neupadli do bludu, v němž vy se nacházíte."

„Později svatý Augustin přešel do školy opačné Příčinou toho bylo řádění Donatistů v Africe. Poznalť zkušeností dvě pravdy, na kteréž ho zkoumání evangelia nepřivedlo, že totiž blud jest podstatou svojí pronásledovatel a nepopřává nikdy pravdě než jen co nejméně svobody; a za druhé, že silné schopnosti rozumové přemáhají vždy slabé schopnosti rozumové, právě jako lidé silní přemáhají lidi slabé. Z toho uzavíral, že potlačovati blud je zákonitou obranou proti dvěma mocnostem: mocnosti pronásledující a mocnosti svádějící."

„Nicméně tato druhá škola pracovala jako první s nevyhnutelně potřebnou mírností křesťanskou, ač v míře menší; a svatý Augustin psal

přece prokonsulovi africkému Donatovi — uvážíme-li, že to byli snad nejkrutější bludaři, jací kdy povstali — tato pozoruhodná slova: Přejeme si, aby byli napravováni, nikoli na smrt vydáváni. Ať nezanedbá se, aby byli disciplinárně stíháni, ať však také nejsou trestáni těmi tresty, které zasloužili. Budete-li usmrcovati tyto lidi pro jejich zločiny, pak odradíte nás podobné zločiny na váš soud přednášeti, a potom odvaha našich nepřátel se dovrší a nás zcela zničí jen vaší vinou, jelikož doženete nás k tomu, bychom raději umírali jejich rukou, než udávali je k vašemu soudu."

„A právě z této zásady svatý Ambrož a svatý Martin Tourský vytrvale bránili se styku s biskupy, kteří měli účast na odsouzení Priscillianistů."

„Vidíme tedy, že v této otázce církev tkví mezi dvěma extrémy: buď ponechati bludu naprostou svobodu, nebo do krajnosti ho pronásledovati neúprosným mečem zákona občanského. Někteří učitelé její kloní se k prvému, žádný však k druhému; někteří k mírnosti bez konce, žádný k necitelnému a neomezenému trestání. Církev je tu mučena dvěmi obavami, stejně hroznými. Ponechá-li bludu úplně volné pole, obává se, že její dítky budou utiskovány; potlačuje-li blud mečem světské moci, bojí se, aby neutiskovala sama sebe krev teče všude — — — —"

„Jakmile církev mohla, pomýšlela, jak vyváznouti z této situace. Slova svatého Augustina měla čas k uzrání: Přejeme si, aby byli napravováni, nikoli na smrt vydáváni. Ať nezanedbá se, aby byli disciplinárně stíháni, ať však také nejsou trestáni těmi tresty, kterých zasloužili."

„Papežství pojalo plán, jímž se XIX. století velice honosí, kterým však papežové zabývali se na 600 let, totiž zavésti systém polepšovací."

„Na poklesky lidí byly jen dva druhy soudů v platnosti, soudy světské a zpovědnice křesťanské. U těchto bylo vadou, že dosahovaly pouze hříšníky dobrovolně vyznávající své chyby; u oněch, násilí v rukou majících, bylo vadou, že neměly žádné moci působiti na srdce vinníků, a že bez milosrdenství trestaly. Mezi těmito dvěma soudy pomýšlel papež zříditi soud střední, soud, který by mohl odpouštěti, trest již vynesený modifikovati, ve zločinci buditi výčitky svědomí a tyto výčitky laskavě krok za krokem sledovati; soud, který by změnil trest v pokání, — — — — a nevydal sobě náležejících vinníků osudnému rameni spravedlnosti lidské, leč když už by jinak nebylo lze: a tento soud klatý, toť inkvisice; ne inkvisice španělská, porušená despotismem králů španělských, nýbrž inkvisice taková, jak ji papežové pojali, jak ji konečně po mnohých pokusech a mnohém úsilí uskutečnili roku 1542, založivše římskou kongregaci svaté inkvisice.*)“

Schválně podali jsme tento dlouhý citát, podivuhodně osvěcující ducha církve, ducha pravého, jenž ji vedl, aby založila inkvisici.

Není pochyby, že účelem jejím bylo trestati rušitele náboženství, což ovšem jest povinností všech soudů, všech dob a všech stran, ale tresty zákonnými a umírněnými, a pouze v mezích nutné obrany náboženství a společnosti.

Jestliže přes to tyto vyšší zájmy byly velmi zhusta zástěrou vášním lidským, fanatismu jednotlivce, osobní mstivosti, ano i lakotě knížat, kteří myslili, že mohou si vše dovoliti, a nikoho neposlouchali, i my přidružíme se ke všem lidem

*) Lacordaire: Mémoire pour les Frères prêcheurs.

poctivým, kteří toto odsuzují. Zde ještě uvidíme protesty papežů.

Zlořády, vzniklé ze špatných anebo krutých pudů, lidem vrozených, zkroutily nebo v úpadek přivedly vnitřní ideu inkvisice; nic však nebylo přirozenějšího a oprávněnějšího nad její princip. Národové i vlády byli svorni v hájení víry proti útokům násilných a zlých bludařů. Dosvědčuje nám to ta okolnost, že knížata byli ti první, kteří z důvodů státních zařizovali ve svých zemích inkvisici. Papežové někdy kladli překážky, aby nebyla zavedena, a oběti z její moci vyprošťovali; uvidíme to.

II.

Zakladatelé inkvisice. Jejich pohnutky.

Myšlenka, zaříditi zvláštní soud, jenž by pronásledoval bludaře, vyskytla se poprve ve století XII., na koncilu ve Veroně r. 1184, na žádost Bedřicha Rudovousa.

Skutečný původ inkvisice datuje se z r. 1203. Papež Innocenc III. poděšen pokroky bludařství v jižní Francii, svěřil dvěma mnichům z řádu cisterciáckého úkol, kázati proti bludařům. R. 1204 jmenoval papež velkoinkvisitorem v Lanquedocu svého legata Petra z Castelnau, jenž r. 1208 byl bludaři zavražděn. Svatý Dominik kázal tenkráte v Lanquedocu společně s biskupem z Osmy.

Založil řád dominikánský, kterýž byl roku 1216 potvrzen od papeže Honoria III. Úkolem jeho bylo vychovávati muže, kteří by slovy a přesvědčováním hájili pravověrnost křesťanskou.

Křivě přičítalo se tomuto řádu a jeho zakladatelům, že zastávali funkce a úlohu inkvisitorů.

Koncil lateránský r. 1215 a toulouský roku 1219 prohlásily inkvisici za soud stálý. Řehoř IX. r. 1233 udělil jí velikou autoritu. Na konferenci v Melunu r. 1255 král Ludvík Svatý dal jí schválení světské.

Inkvisice byla postupně zařízena v Lanquedocu, Provenci, Lombardii r. 1224, v Catalonii r. 1232, v Aragonii r. 1233, v Romagni r. 1252, v Toskáně r. 1258, v Benátkách r. 1289, kdež počínaje rokem 1354 stala se institucí politickou.

Ve Španělích zařízena r. 1481 na žádost Isabelly a Ferdinanda, a v Portugalsku na opětné naléhavé žádosti krále Jana III.

Ve Francii byla zastavena, jakmile vypleněno bludařství Albigenských.

Vliv soudů, které králové si zřídili, v niveč obrátil autoritu inkvisitorů duchovních. Také v severní Francii inkvisice jen málo byla v činnosti vyjma ve dvou processech, které staly se proslulými: totiž v Sensu s Templáři na podnět Filipa Krásného, jenž pozůstalostí jejich se obohatil, a v Rouenu s Johannou d'Arc na podnět zrádce Cauchona, zaprodaného Angličanům. Na soudech čistě církevních nebyli by odsouzeni.

Císař Bedřich II. zuřivě ukládal bludařům tresty časné. V Lombardii chce, aby byli upalováni nebo jazyka zbaveni. Nařizuje svým úředníkům, aby vyšetřovali bludaře i bez předchozího jich udání a na pouhé podezření, počítaje bludařství mezi veřejné zločiny (inter caetera publica crimina). Pokládá je za těžší ještě zločin, než uražení veličenstva.

Pozoruhodno jest, že Bedřich II. jest vychva-

lován tiskem neznabožským právě proto, že bojoval proti papežství, při čemž co do násilí, lstivosti a nemravnosti předstihl císaře Jindřicha IV. To nejlépe potvrzuje naše slova o účastenství, které měli světští vladaři přímo, osobně a ze zisku na potlačování bludařství.

Karel Pátý dokazuje to jasně ve své závěti. Praví tam mluvě o svém synu Filippovi II.: „Zvláště mu doporučuji, aby přízní a úctou zahrnul svatou inkvisici.“ A dokládá v jednom dodatku: „Žádám ho naléhavě, aby rozpomněl se na něco, na čemž závisí blaho Spanělska, totiž aby bludaře nikdy nenechal bez trestu, a proto aby přízní zahrnul svatou inkvisici, jejíž bdělost — — — chrání náboženství křesťanské.“

I v Čechách zavedena byla inkvisice panovníky světskými. Prvý takový soud zřídil Přemysl Otakar II. r. 1257, a trval, dokud nebylo vyhubeno kacířství Beghardův, Bekyň a Mrskačů. Druhý zřízen k rozkazu Jana Lucemburského r. 1315. Poněvadž však tento soud příliš krutě zacházel s tehdejšími bludaři Valdenskými, zakročil proti tomu Jan IV. z Dražic, biskup pražský, začež obžalován u papeže Jana XXII., stolce biskupského zbaven a teprve po jedenácti letech znovu naň dosazen.

Že různé vlády na zavedení inkvisice ve svých zemích měly vliv více než převážný, jest tedy známo. Španělský překladatel díla hraběte de Segura „Histoire universelle“ udává tomu vysoký politický důvod.

„Náboženství bylo,“ praví, „nejen páskou mezi Bohem a člověkem, ale se stanoviska společenského bylo i živlem, jenž pojí, zachovává a spravuje; soustředilť v sobě všecky prvky, které přispívají k zachování státu.“

„— — — Bylo tedy nutné, politické, vynésti zákony na rušitele náboženství. Tyto zákony byly přísné, protože bludařství v očích všech lidí bylo nejen zločinem proti Bohu, nýbrž i zločinem velezrady na státě. Bylo tedy povinností vypověděti válku bludařům z téhož důvodu, jako ji vypovídá každá mocnost svým nepřátelům.“ *) Křesťanství samo o sobě a pro sebe nechovalo tohoto nepřátelství, neboť neuznává jiných zbraní žádných než přesvědčení; společnost to byla, která hájila si poslední svou pásku. Kdokoliv bude uvažovati o této pravdě, snadno uvede na pravou míru jízlivé kritiky a sarkasmy filosofů století XVIII. o nesnášelivosti a fanatismu a z něho pochodících válkách a trestech smrti. Uvidíme, že jedinou pohnutkou těchto trestů byla obrana společnosti.

III.

Trojí chybné mínění o inkvisici.

O inkvisici vyskýtá se trojí chybné mínění. Lid představuje si, že kněz byl v ní 1. soudcem, 2. vykonavatelem rozsudku, 3. a konečně že církev s papežem ovládala všechny nitky této instituce ve svých rukou.

Co tu klamných domněnek! Pletou soudní moc a zodpovědnost dohromady.

Na soudech inkvisičních nezastával kněz žádné jiné úlohy mimo tu, již mají porotci při našich porotách. Světští soudcové dali mu jen tuto otázku: „Jest obžalovaný vinen tím a tím zločinem aneb deliktem náboženským předvídaným a trestaným

*) Citoval Cantu z „Histoire universelle“ t. XI., p. 167.

našimi zákony občanskými čili nic? Jinými slovy: jest skutečně odpadlíkem anebo zpětilým bludařem? Úlohu kněze na soudech inkvisičních lze ještě přirovnati k úloze lékaře psychiatra, jenž volán jest k porotě, aby konstatoval rozumový stav obžalovaného, a tudíž jeho mravní zodpovědnost. V tomto případě lékař nikterak není zodpovědný, bude-li obžalovaný na základě jeho lékařského dobrozdání odsouzen.

Rovněž i soudy podle výpovědi knězovy buď applikovaly trest vyřčený společností občanskou, nebo sprostily obžalovaného žaloby. Duchovní údové inkvisičních soudů nebyli tedy zodpovědni z následků svých výroků, právě jako dnes nejsou zodpovědni porotci nebo lékaři psychiatrové, prohlásí-li, že obžalovaný, poněvadž jest zdravého rozumu, jest zodpovědný ze svých skutků.

„Obžalovaný," praví Cesar Cantu, „jen proto, že byl uznán bludařem, nepatřil více církvi. Od toho okamžiku byl zločincem státním a stát neprováděl na něm snad nějaký rozsudek, inkvisicí vynesený, nýbrž přiřkl mu trest, stanovený společností občanskou.*)"

Tolik k bodu prvému. Co se provedení trestu týká, to bylo knězi zúplna cizí Jeho úkol omezil se na to, co konají dnes kněží vězenští, kteří doprovázejí odsouzeného až k šibenici, nabádajíce ho ke kajicnosti a důvěře, poukazujíce mu na milosrdenství Boží, jehož se mu dostane, až zločinu svého odpyká. Kteří tuto obvyklou úlohu knězovu jinak si představují v inkvisici, považují pamflety za historii, nebo svou obrazotvornost za skutečnost.

---

*) Les hérétiques d'Italie, t. I., p. 193.

To máme odpověď k prvým dvěma bodům, kterou zákonitou úlohu měli kněží v inkvisici. Ohledně zlořádů, které snad do ní se vloudily a v ní se páchaly, jako ve všech institucích lidských, bohužel, zapříti se nedají, ač nad pomyšlení nesnadno jest přesně je vytknouti.

Dosud máme v tomto ohledu jen vášnivé deklamovačky, avšak žádné povšechné, učené a svědomité historie. Dlužno ji teprve sestaviti.

IV.

Llorentovy dějiny inkvisice španělské. Inkvisice španělská byla instituce politická a královská.

Není vážné historie inkvisice španělské, mimo Llorentovu. A právě na toto théma utkali nepřátelé církve své perfidní variace.

Nuže, kdo to byl Llorente!

Kněz španělský, odpadlík, který tudíž měl v úmyslu očerniti inkvisici; zrádce vlasti, jíž vydal r. 1811 Francouzům; zrádce církve, v níž rozkol chtěl způsobiti; zrádce inkvisice samotné, jejímž tajemníkem byl a jejíž archivy spálil, aby tím více mohl ji znetvořiti ve své strannické historii.

Německý historik, protestant Ranke, praví o něm: „O inkvisici máme pověstnou knihu Llorentovu — — — — Tento spisovatel psal v zájmu strany francouzské ve Španělích, v zájmu vlády Josefa Bonaparte — — — — V témž zájmu vidí v inkvisici usurpaci moci duchovní nad mocí státní. Přece však z událostí, které sám uvádí, vyplývá, že inkvisice španělská jest soud královský. Její

inkvisitoři byli královští úřadníci. Králové měli právo je dosazovati a sesazovati. Mezi různými sbory poradními, které pracovaly u jejich dvora, měli poradní sbor inkvisiční. Dvory inkvisiční podléhaly dohlídce královské."

„Když jednou kardinál a ministr Ximenes se vzpíral přijmouti do poradního sboru člena, kterého král Ferdinand jmenoval, odvětil mu tento: Nevíte, že má-li tento sbor poradní nějakou pravomocnost, od krále ji má?"

„Konečně všechny konfiskace, které tento soud provedl, byly ve prospěch krále. Byl to příjem královské komory.*)"

Inkvisice španělská byla tedy naprosto závislá od autority královské. Tu vidíme také poctivost Llorentovu v tomto základním bodu, bodu třetím, jejž vyvrátiti a rozšířený ten náhled opraviti bylo naší povinností.

„Míní se," praví hrabě de Maistre, „že inkvisice byla soud čistě kněžský; jest to nesprávné. Míní se, že kněží, kteří zasedali v tomto soudě, odsuzovali jisté obžalované k smrti; jest to nesprávné. Míní se, že odsuzovali je pouze na základě domněnek; je to nesprávné. Soud inkvisiční byl ryze královský — — —"

„Vše, co soud tento dělá hrozným, zvláště pak trest smrti, náleží vládě; její věcí to je, a na ni, jedině na ni spadá veškera zodpovědnost. Všechno milosrdenství naopak, které má tak značnou úlohu na soudu inkvisičním, je skutkem církve, která míchá se do těchto trestů, jen aby je rušila nebo mírnila.**)"

Všeobecně se také neví, že inkvisice měla

*) Ranke: Princes et Peuples, t I., p. 24.
**) Lettres sur l'Inquisition.

moc souditi nejen bludaře, ale i zločiny proti přírodě, loupežníky a jiné zločince toho druhu, svůdce, svatokrádce, lichváře atd.*)

Nic platno; mnozí budou špiniti inkvisici dále, je to zúmyslné.

„Za revoluce římské r. 1819 Sterbini a jeho soudruhové chtíce vzbuditi zášť proti vládě papežské, dali naplniti paláce inkvisiční kostmi domnělých obětí lidských. Bylo nesnadno opatřiti opravdové. Nahradili je tedy kostmi oslů, psů a krav. Podvod však byl odhalen a konstatován, lidé se tomu smáli a účelu nedosaženo.**)“

O španělské inkvisici vypravuje abbè Canet v „La libertè de Conscience“ následující episodu: „Mme kněžna de Bazan, spisovatelka, zaujímající jedno z nejpřednějších míst mezi spisovateli španělskými, přála si viděti Viktora Huga. Básník rozmlouval s ní o Španělsku, a pak, aby pobavil několik přítomných radikálů, hanobil přímo inkvisici.

Mme de Bazan lehce opravila bludné náhledy básníkovy, a poukázala na služby prokázané zemi touto institucí, jejíž rozvoj byl současný s velikostí Španělska, kteréž chránila před rozbroji.

Přítomná Mme Lockroy podotkla: „Madame bezpochyby učila se historii u Dominikánů.“

Tu Španělka povstala, a pohlížejíc jí ve tvář, odvětila: „Neměla jsem té cti, učiti se historii u Dominikánů, neboť pak znala bych ji ještě lépe, než ji znám. Nicméně vím z ní dosti, tak že nemohu nevěděti, že u vás ani ne před sto

---

*) Rohrbacher: Histoire universelle de l'Eglisse t. XXII., p. 67.

**) Edmond Lafon, Rome. Lettres d' un pelerin, t. II., pag. 67.

lety byl soud revolucionářský, který předstihl všechny hrůzy křivě přičítané inkvisici. Ta nemůže si vyčítati zločin podobný zavraždění Andréa Chéniera."

Mohla ještě dodati: Lavoisiera a na sta jiných.

V.

Řím ochráncem pronásledovaných. — Inkvisice portugalská.

Llorente, ač je zapřísáhlý nepřítel Říma, nemuže zakrýti, že papežové vynaložili vše možné, aby inkvisice nebyla zavedena ve Španělsku, později že zmírňovali její krutost. Čtouce ho, přesvědčíme se.

Učený profesor v Tubinkách, dokteř Hefele, ve svém pozoruhodném spise „Dějiny Ximenesovy" také dí, že tehdáž Svatá Stolice chránila pronásledované, což ostatně konala povždy.

A zrovna tak, dokládá, má se to i s inkvisicí portugalskou, a podává o ní několik význačných podrobností.

„Jest pravda, že 15. prosince r. 1531 Klement VII. jmenoval v Portugalsku inkvisitorem biskupa z Ceuty, Diega de Sylva; avšak noví křesťané, totiž ti, kteří přestoupli ze židů a Maurů, a proti nimž zvláště namířena byla inkvisice králem tak úsilovně žádaná, dali Stolici apoštolské na srozuměnou, že byli násilně obráceni, že dítky jim byly pokřtěny proti vůli — — — — a konečně že jim bylo přislíbeno, že po 20 let budou prosti všelikého vyšetřování."

„Tyto vysvětlivky podané lidmi, jimž hrozilo nebezpečí, že závazek přísahou stvrzený bude zrušen, pohnuly papeže, že dne 7. dubna r. 1533 nařídil, aby nově obráceným byla udělena všeobecná milost, a poněvadž stát této amnestie uznati nechtěl, novým brevem rázně zakročil, aby byla udělena.“

„Nástupce jeho Pavel III. vydal 12. října r. 1535 bullu, v níž snažil se nově obrácené s církví usmířiti, zaručiv jim, že pro minulé věci trestáni nebudou. Jen po velikých obtížích dosáhl Jan III. 23. března 1536 bullou svolení, aby zavedena byla v Portugalsku. A ještě stále obával se papež, aby snad tu nepřevládaly špatné pohnutky, jako: mstivost, ukrutnost a lakota, neboť ustanovil, že prvá tři léta nesmí se používati obyčejných procedur soudů světských a po deset let že nesmí se provésti žádná konfiskace jmění.“

Opětovné nářky nových křesťanů dokázaly, že obavy papežovy byly vskutku oprávněny. Nařídil tedy, aby žádný rozsudek proveden nebyl, dokud by mu jeho nově jmenovaný nuncius nepodal o něm zprávy.

Jan III. s nelibostí přijal rozkazy papežovy — — — — naléhal, aby je odvolal a aby se dále přísně vyšetřovalo. Vidíme to v odpovědi Pavla III. ze 16. června v. 1645.

„Nespravedlivost a krutost inkvisitorů, praví papež, pohnuly jej, že poslal svého nuncia, aby se dobře informoval o stavu věcí. Nemohl pochopiti v záležitosti tak důležité jednání krále, jemuž připomíná velikou zodpovědnost z toho. ‚Neboť Vaše Jasnost nesmí se diviti ani uraziti, jestliže v záležitosti tak vážné, kde běží o víru katolickou a životy tolika lidí, jsme ve starostlivé obavě o řiditele inkvisice, kteráž zvláště špatné pověsti po-

žívá, a jestliže občas chceme prozkoumati výkaz jejich činnosti, aby krev obětí nebyla nikdy požadována ani na nás ani na Vaší Jasnosti.' Papež končí těmito pádnými slovy: „Divíme se, že Vy, král tak výtečný v jiných věcech, v této tak málo se podobáte sobě samému a vašim předkům." *)

VI.

Michelet a Llorente; Jan Hus.

K předešlým svědectvím připojme ještě pro jisté čtenáře svědectví Micheleta a samého Llorenta.

Prvý implicite uznává, že soudy inkvisiční tolik byly na vladařích závislé, že Řím často nadarmo káral krále španělské z přílišné přísnosti. Tito vladaři vzpěčovali se dbáti napomenutí papežových, vymlouvajíce se na důvody státní.

Michelet konstatuje, že Sixtus IV., Innocenc VIII. a Lev X. připomínali inkvisitorům španělským parabolu o dobrém pastýři, a že když Karel Pátý chtěl zavésti inkvisici v Neapoli, podnítil papež Pavel III. odpor Neapolitánů, vytýkaje inkvisici španělské, že nejedná s tou mírností, kterou jí ukazuje Řím. **)

Konečně zde máme některé události, uvedené od samotného Llorenta. „Sixtus IV. nemoha zabrániti, aby nebyla zřízena inkvisice ve Španělích, zpravil aspoň inkvisitory, že bez souhlasu biskupů nemohou dále pokračovati. Zařídil appelační soud

---

*) Hefele: Ximénes, 302—304.

**) Michelet: Précis de l'histoire, p. 50.

papežský, k němuž mohli se odvolati všichni, kdož byli by utiskováni inkvisicí, a za neplatné prohlásil a zmírnil mnohé rozsudky."

„Přes úsilovný snahy Ferdinanda a Isabelly, jakož i Karla Pátého, obejíti toto zakročení Svaté Stolice, dějiny zůstavily nám památku některých odsouzených, jimž tento apellační soud vymohl navrácení jejich statků nebo práv občanských. Sděluje nám, že zachránil děti obětí inkvisičních před potupou a konfiskací."

„Lev X. vyloučil z církve inkvisitora toledského r. 1521, nedbaje protestů Karla Pátého — — — — Ba chtěl ji důkladně zreformovati podřízením její biskupům; leč Karel Pátý odvrátil jej od toho, straše jej Lutherem. Když později vynikající učenec Vivès odsouzen byl pro podezření z lutheranismu, Pavel III. prohlásil jej za nevinna a učinil biskupem na Kanárských ostrovech. Slavný latinista Marek Antonín Muret, odsouzený na hranici, byl přijat v Římě, kdež pod ochranou papežovou vyučoval mládež."

Všechny tyto události uvedeny jsou v Llorentově historii inkvisice španělské.

Otec Lacordaire v kapitole o inkvisici, z níž dříve již vzali jsme důležitou část, uvádí karakteristickou událost o Caranzovi, arcibiskupu toledském, jenž přes opětovné protesty papeže Pia IV. a koncilu tridentského, tehdy svolaného, držán byl inkvisicí španělskou po 8 let ve vězení.

Voltaire napsal, že „inkvisice na Sicilii byla privilegijí koruny ještě u větší míře než v Kastilii a ne soudem římským; neboť na Sicilii král je papežem." *)

Zde máme důkaz, jak mocně zasahovala církev

*) Essai sur les moeurs, ch. CXL.

v inkvisici. Což na tom, předpojatost ta je a nedá se vykořeniti. Protináboženští fanatikové nicméně pokračovati budou ve svých deklamovačkách ignorantských a lživých pamfletech. Z těchto věcí dá se příliš mnoho skandálu vytloukati, než aby se jich zřekli.

Neuplyne ani dne, aby protináboženské žurnály nepodávaly lidu historii hanebným způsobem zfalšovanou.

Pravdu měli Josef de Maistre a Lacordaire; po 3. století historie, pokud se dotýká církve, je stálou a zřejmou lží. Protestanti, filosofové osmnáctého století, pak revolucionáři, jedni po druhých přispívali svým dílem na tuto hromadu nestydatých promluv. Až příliš dobře se jim podařilo oklamati lidi poctivé a vzbuditi u nich nenávist k církvi. Všude ujal se a převládá předsudek, že na církev spadá zodpovědnost z trestů vynesených císařskými a královskými inkvisicemi.

Navštívili jsme v Kostnici sál, kde odbýval se koncil téhož jména. V sousední místnosti mezi jinými zajímavostmi historickými nachází se cella, v níž vězněn byl před svou smrtí Jan Hus. Průvodčí upozorňoval nás na otvor, jímž podávala se potrava odsouzenému, který v té úzké a nízké prostoře nemohl ani státi. Podotkl, že Jan Hus, ač měl glejt, úplnou bezpečnost osobní jemu zaručující, přece byl uvězněn, vyslýchán a odsouzen na hranici. Jeden z návštěvníků obrátil se na nás, hlasitě vytýkaje církvi katolické ukrutnost. „Měli upáliti,“ pravil nám, „biskupy, kteří na koncilu zasedali, a papeže, jenž mu předsedal.“

Upozorňovali jsme jej, že ani koncil ani papež Martin V. nedali Janu Husovi glejt bezpečnost zaručující, ani koncil ani papež nedali jej uvězniti, ani koncil, ani papež nevynesli nález trestní, kte-

rému odsouzený propadl, ani koncil ani papež nepřiřkli mu tento trest, tím méně ho vykonali; že to byla tehdy moc světská v osobě tehdejšího císaře Zikmunda, který r. 1414 sám udal koncilu učení novotářovo; že sám byl zodpovědný z porušení glejtu a krutosti trestu. Člověk tento nás oslovivší otevřel oči dokořán, neodpověděl ničeho a patrně nebyl přesvědčen. Jako v ohledu fysickém jest mnohá slepota nevyléčitelna, podobně i v ohledu morálním. A nejzarytější podobou této nemoci jest v ohledu mravním předsudek.

Do záležitosti Jana Husa zasáhla církev jen potud, že ho dala do klatby ústy Alexandra V. a prohlásila za formálního bludaře na koncilu kostnickém. Ostatek spadá na stát.

VII.

Z kterých důvodů zařizovala knížata inkvisici. — Zprvu byla oprávněna jen inkvisice španělská. — Její následky. — Voltaire a De Maistre.

Doufáme, že dokázali jsme, že světští panovníci byli všude ve svých zemích pány inkvisice. O její zavedení se přičiňovali, a z více důvodů, jednak zákonitých, jednak i zločinných, stáli na tom, aby nadále byla udržena.

Prvý zákonitý důvod byl prospěch státu. Ten vyžadoval jednotu tohoto státu a tudíž proskriboval nauky bludařské, které byly této jednotě nebezpečny. A právě na základě téže zásady republikáni francouzští proskribují idee monarchistické, protože republiku rozdvojují a, jak oni praví, rozdmychují boje a nepřátelství. Takto nevědomky provádějí zásadu inkvisice.

Ale ještě s jiné stránky jsou si nedůsledni. Liberálové vůbec, a republikáni zvláště chtějí zavésti školu bez Boha, zakázati vyučování náboženské, proskribovati knihy a professory, kteří mu přejí, slovem, chtějí učiniti bezbožectví povinným. Co je to jiného než násilí, páchané na svobodě svědomí a svobodě vyučování. A pak zdá se jim nepochopitelným, jak mohly druhdy vlády, a to z více důvodů, podporovati vyučování křesťanské, které chránilo společnost před pohanstvím, do něhož oni nás právě vlekou! Druhý zákonitý důvod zavedení inkvisice jest obrana a ochrana náboženství.

Avšak vedle těchto, ze žárlivosti vladařů na inkvisici nastoupily později pohnutky méně vznešené a méně nezištné.

Tento soud postavený pod jejich pravomocnost sloužil mnohdy jejich pýše a ctižádostivosti. Viděli v něm prostředek, jak rozšířiti svoji moc, uchvátiti práva církve, jejíž pomoc sice přijímají, kontrolu její však připustiti nechtějí. Viděli v něm prostředek, jak pronásledovati pod záminkou lehko vymyslitelnou všecky ty, jimž něco záviděli: šlechtice, hodnostáře ano i duchovenstvo.

Konečně v něm viděli pohodlný prostředek, jak ukojiti buď svoji mstivost nebo lakotu, neboť peněžité pokuty a konfiskace jmění plnily státní pokladnu a jejich též. Zdaliž právě z této ohavné pohnutky nebyli Templáři ve Francii odsouzeni k upálení? Filip Krásný dychtil po jejich ohromném bohatství.

Na omluvu inkvisice španělské dlužno uvésti, že nic nemůže býti spravedlivějšího než její původ, z důvodů, které nazvali jsme zákonitými.

Nikdo nepováží si tu výjimečnou situaci, ve které byla Kastilie a Aragonie, když Isabella a Ferdinand založili inkvisici.

Maurů, spojených se Židy a předstírajících, že obrátili se ku křesťanství, bylo plné Španělsko. Tvořili právě jako ve Francii stát ve státě, jemuž neustále hrozili. Bylo tedy v zájmu obecného blaha, učiniti nejpřísnější opatření k odstranění tohoto nebezpečenství oddělením vinných od nevinných. Dříve než byli vypuzeni z posledního svého útočiště, Granady, vlékla se mezi nimi a Španěly již po osm století otázka, kdo bude pánem Španělska. Jest samozřejmo, že knížata, přirození to strážci národnosti španělské, používali všech prostředků, aby si ji zachovali. K otázce náboženské družila se otázka národnostní, otázka bytí či nebytí, a tím také vymykala se výtkám a kompetenci papežů.

Hlupci, mluvíce o tom, čeho neznají, mohou ovšem pronášeti sentimentální fráze o ukrutnosti Isabelly katolické, kdo však historii znají, omlouvají Isabellu, Španělové pak až do nebe ji vynášejí.

Zásluhou inkvisice bylo Španělsko napřed zbaveno nepřátel vnitřních a později ochráněno před vniknutím protestantismu, který po dvě století hubil Francii, Německo, Anglii a také naši milou vlast, Čechy, válkami občanskými, vražděním a krveproléváním, v nichž zahynulo tisíckráte více obětí, než si jich vyžádaly všechny inkvisice.

Také Josef de Maistre dobírá si Voltaira pro tento jeho posudek:

„Ve Španělích," praví Voltaire, „ve století XVI a XVII. není ani stopy oněch revolucí krvavých, spiknutí a krutých trestů, které udály se na ostatních dvorech evropských. Ani vévoda de Lerme ani hrabě Olivarès nevnesli krev svých nepřátel na popraviště. Králové tam nebyli vražděni

jako ve Francii a také nehynuli rukou katovou jako v Anglii. Zkrátka nebýti hrůz inkvisičních, neměli bychom tehdy čeho vytýkati Španělsku."*)

Josef de Maistre cituje toto místo dodává: „Nevím, může-li kdo býti zaslepenější. Dle něho je to totéž jako říci: Nebýti hrůz inkvisičních nemohli bychom ničeho vytýkati tomuto národu, jenž díky inkvisici unikl hrůzám, které zneuctily všechny národy ostatní." Kmotr Rozumec nerozumoval by lépe.

„Právem se dí," pokračuje de Maistre, „že svatá inkvisice při nějakých šedesáti procesech za jedno století ušetřila nám podívanou na hromadu mrtvol, která bývala by převyšovala Alpy a zastavila tok Rýna a Pádu."**)

VIII.

Římská kongregace svaté inkvisice. — Galileo a Lavoisier.

Co Josef de Maistre praví o inkvisici španělské, může se applikovati na Italii Jedině tím, že jednomyslně vystupovala proti pokusům zavésti bludařství, uchránila se žalostných válek domácích, které jiné země hubily. Jedině tím, že inkvisiční tribunál, v Římě jsoucí a pode jménem římská kongregace svaté inkvisice známý, závisel na světské moci církve a papež stál mu v čele, nálezy jeho vždy proniknuty byly duchem mír-

*) Essais sur l' histoire générele, t. IV., p. 177.
**) De Maistre, lettres quatrième.

nosti a milosrdenství, což je v povaze církve a papežství zvláště.

Svatá inkvisice byla nucena trestati bludaře prohřešivší se na zákonech občanských a náboženských; byla nucena přísně zakročovati jako každá jiná moc, která brání se útokům; u vědomí, že plní povinnost sociální, počínala si tak, jak se to s mravy tehde ší doby shodovalo; toť vše, co můžeme říci. Abychom oprávněnost její dokazovali, netřeba opakovati důvodů již dříve uvedených.

Nač zvláště s uspokojením možno poukázati, a čeho naši protivníci popříti nemohou, jest to, že v Římě vyžádala si nekonečně méně obětí než jinde, a že nikdy nedopustila se raffinovaných ukrutností, kterými poskvrnily se inkvisice císařské a královské. I naši nepřátelé to uznávají.

Nejčastěji tak slýcháme vytýkati římské kongregaci svaté inkvisice záležitost Galileiho.

Nuže, v čem záleží odsouzení slovutného učence?

Galilei držán byl čtyři dni ve vězení, načež postupně po 6 měsíců internován byl do paláce svého přítele Nicoliho, velevyslance Ferdinanda de Medicis; pak do paláce jiného přítele Piccolominiho, arcibiskupa v Sienně, kdež měl četné služebnictvo k posluze. Po šesti měsících vrátil se do své vlastní villy v Arcetri u Florencie. Pravda, musil poslouchati kajicné žalmy, které mu každého téhodne jeho dcera předčítala.

Jiný učenec, Lavoisier, v době první republiky francouzské byl by šťastným býval, aby mohl svůj los vyměniti s osudem Galileiho. Na neštěstí nedostal se před soud inkvisiční, který by ho býval zachránil, jako by býval zachránil Johannu d' Arc a Templáře, nýbrž na soud revolucionářský r. 1794. Ten ho odsoudil na smrt

pouze proto, že byl v družstvu generálních pachtýřů, právě tak jako odsoudil vnuka Davida de Baudrigue, poněvadž měl jméno svého dědečka. Slavný chemik tento žádal jako milost o lhůtu několika dní, aby mohl dokončiti pokusy lidstvu prospěšné. Této milosti se mu nedostalo. „Republika nepotřebuje učenců,“ odpověděl soud a Lavoisier sťat 7. května 1794.

Svobodomyslníci, radikálové, revolucionáři všech barev, srovnejte tato dvě odsouzení, jejich příčiny a krutost, a vyslovte svůj úsudek o soudu klerikálním a soudu radikálním; o barbarské inkvisici a liberální revoluci francouzské!

Soud svaté inkvisice odsuzuje Galileiho, odsuzoval ho aspoň z pohnutky vznešené, neboť pokládal soustavu jeho za jakési míchání se do bohosloví a za útok na náboženství. Mínil, že hájí náboženství. Jak povědomo, mýlil se dvojnásob, jednak ve skutečné soustavě světové, hájené tímto hvězdářem nespravedlivě odsouzeným, a jednak ve smyslu textu biblického, kterému dle jeho náhledu tato soustava odporovala.

Ve skutečnosti text knihy Josue nepříčil se otáčení země právě tak, jako nepříčí se mu naše mluva, díme-li: slunce vychází nebo zapadá, ač dobře o něm víme, že se nepohybuje. Výroční zpráva kanceláře astronomické používá podnes tohoto rčení. Mluví jako Josue. Náboženství a svatých knih se to tedy netýkalo.

Leč o to nám tu nyní neběží.

Rozumí se, že za to výtky prost není tento soud, který se zmýlil, což ostatně se stává každodenně celým sborům učenců; my z této události uzavíráme pro svou thesi jenom toto: ačkoliv soud inkvisiční, ovšem dle svého nesprávného náhledu, byl přesvědčen o vině Galileiho, přece

u vynesení rozsudku nevybočil z veliké umírněnosti. Kalvín býval by upálil Galileiho zrovna jako dal upáliti Serveta. O revolucionářích pak je známo, že i nejmenší záminka dostačí jim, aby odsoudili na smrt. Záležitost Lavoisierova prozrazuje, jak starali se o vědu nebo spravedlnost. Zdaliž r. 1794 nezrušili Institut de France?

Vůbec affaira Galileiho, z níž mnozí tak rádi těží v neprospěch církve, vlastně ji ospravedlňuje, ukazujíc její snášelivost.

Ženevský protestant Mallet du Pan, protestant anglický a člen královské akademie v Londýně sir David Brewster, Philarete Chasles a jiní, všichni odložili otřepané fráze, které v záležitosti Galileiho v církvi se přemílají. Úplně učinil jí zadost H. de l' Epinois ve svém nedávno vydaném díle. V našem století nehanobí nikdo jiný církev v této záležitosti leč fanatikové. A ku cti jí slouží, že má protivníky podobného zrna, nebo jimi napálené hejly.

Abychom aspoň trochu světla zjednali v této otázce tak spletité a vážné, chtěli jsme shrnouti ji v četné body. Podáváme však jen tyto, které dle našeho náhledu vyplývají z nestranného zkoumání událostí:

1. Inkvisice byla zavedena na žádost knížat světských od papeže a pomocí církve.

2. Její soudy skládaly se z osob světských a duchovních.

3. Duchovenstvo zastávalo úlohu porotců; pouze osoby světské zastávaly úřad soudců jako u našich porot; pouze ony vynášely tresty, stanovené společností občanskou.

4. Knížata, zavádějíce inkvisici, vedeni byli původně dvěma zákonitými pohnutkami: prospěchem státu a ochranou náboženství.

5 Později se tato instituce zvrhla, neboť velmi zhusta mísily se k prvým dvěma pohnutkám také pýcha, ctižádostivost, mstivost a lakota.

6. Papežové vystupovali stále proti zlořádům a krutostem, ale ne pokaždé se jich uposlechlo.

7. V Římě, kde světská vláda byla zároveň vládou církevní, převládala povšechně mírnost, kdežto ve Španělsku a Francii řádila ukrutnost. Autodafé a chambres ardentes v Římě byly neznámy.

Možná, že se to bude zdáti jistým protivníkům divné a nepochopitelné, avšak je tomu tak. Co do snášelivosti, církevní vláda vždy nabude vrchu nad ostatními, poněvadž láska je prvé přikázaní, které hlásá církev. Pokud jen může, ve shodu uvádí lásku s povinnou spravedlností.

IX.

Církevní soudy inkvisiční.

Inkvisice měla přec nějakou dobu ve století XIII. své soudy církevní; to však nikterak neodporuje naší základní thesi. Neboť trestní úloha i při těchto soudech připadá moci světské, nikoliv, jakoby se snad zdálo, církvi Nikdo jí nemůže této úlohy přičítati, právě jakoby nikdo jí nemohl imputovati odsouzení Cinq-Marsa a Thou-a, poněvadž původcem jeho byl kardinál Richelieu, Veliký ministr jednal jako nástroj krále Ludvíka XIII. zúplna podle zákonů stanovených k ochraně státu.

Ohledně soudů církevních může vzniknouti jen jedna otázka formální. Ať už kněz pouze

označil přečin náboženský a hned ponechal občanské úředníky trest applikovati, nebo ať vynesl trest sám, to proces jenom zjednodušilo, aniž by změnilo něco na výsledku, který obžalovaného čekal, a na civilním původu trestního zřízení. Těm, kteří by se snad divili, že církev zapletena byla na okamžik do soudní činnosti byť i v této malé míře, můžeme odpověděti, že dá se to vysvětliti poněkud zmateným mísením se dvou živlů: církevního a občanského v době, kdy navzájem se pronikaly a jeden druhému důvěřoval.

Pravomocnost soudů církevních, jak jsme viděli, ač v těchto úzkých mezích se pohybovala, nemohla býti prováděna leč za souhlasu dvou mocí, ježto samojediná autorita světská potvrzovala rozsudky, které s sebou nesly nějaký trest časný.

Řekněme ihned, že soudy církevní nikdy nevynášely trestu smrti, ani zmrzačení, ani upálení. V této věci poznali jsme základní zákon církve, který nikdy nebyl přestoupen. Naopak, zjistili jsme, jak opatrně vedly sobě soudy křesťanské nebo officialní rady, vyšetřujíce a zjišťujíce přestupek, konfrontujíce vinníky, přihlížejíce k jistotě a věrohodnosti svědkův, a zvláště pak k zárukám svědčícím ve prospěch obžalovaného.

Co do shovívavosti vynikaly zvláštní soudy inkvisiční týmiž zárukami a touž převahou nad soudy královské.

„Formy inkvisičního postupu musily býti zachovány s přesností co nejúzkostlivější, tak jak byly stanoveny; z nejmenší nedbalosti, z nejmenšího opomenutí, praví du Boys ve svých „Dějinách trestního práva ve Francii“, vzešla na prospěch obžalovaného neplatnost rozsudku.“

„Nechceme,“ praví, „podávati dějiny inkvi-

sice. Naším úkolem jest ukázati pouze na to, co zvláště charakterisovalo trestní zřízení a proceduru tohoto výjimečného soudu — — — Co se týká trestního zřízení, záleželo prvotně jen v pokáních, o nichž zmínka se děje v díle „Pénitenciers" od Halitgaira, jakož i v jiných sbírkách z VIII., IX. a X. století. Jenom že tato pokání, stanovená zvláště pro duchovenstvo a po dlouhý čas záležející toliko v exkommunikaci a interdiktu, nebyla více prohlašována ani biskupem ani zpovědníkem, nýbrž zvláštním soudem, jemuž světská moc propůjčovala donucovací prostředky, aby mohl své rozsudky provésti. Soud tento hlavně projednával zločiny bludařství, svatokrádeže a rouhačství."

„Tato význačná známka inkvisice, že totiž zprvu ukládala jen pokání, dala vznik soudní moci, v níž shovívavost těšila se úplné volnosti. Heslem inkvisice bylo: Justitia et misericordia. Inkvisitor měl právo změniti zmírniti, ano i zrušiti trest, jestliže vinník přiznával se ke svému zločinu a jevil více méně upřímnou lítost. Dosvědčuje nám to množství zpětilých vinníků, kteří ač k svému slovu na svobodu propuštěni, znovu byli zatknuti."

„Jakmile inkvisitor uznával vinu a nenapravitelnost obžalovaného, mohl jej odsouditi i k trestům nejtěžším, vyjma ovšem trest smrti a zmrzačení."

„V tomto posledním případě, když zjistilo se, že vinník tvrdošijně vzpíral se zákonům církve a státu, že byl zpětilým vinníkem anebo zpětilým odpadlíkem, inkvisitor pozbýval práva rozhodovati, zrovna tak jako za našich dnů přestupkový soud pozbyl by práva rozhodovati, jakmile by se zjistilo, že obžalovaný místo pouhého přestupku,

z něhož měl býti souzen, jest vinen zločinem. V tom případě odevzdal by zločince před porotu. Rovněž inkvisitor byl nucen odevzdati zpětilého odpadlíka soudcům světským, kteří jedině naň měli právo. Tak žádal zákon občanský. Postavení těchto soudců tehdáž bylo podobné postavení soudců při našich porotách, jakmile porotci vynesou výrok: Ano, obžalovaný jest vinen bez polehčujících okolností. Soudu pak zbývá jen, aby jako poslušný nástroj zákona zákon applikoval. Zrovna tak tomu bylo ve středověku, kdy soudce byl povinen applikovati zákony své doby, totiž trest upálení na zločin bludařství, spojený se svrchu zmíněnými okolnostmi přitěžujícími."

„Trest tento právem zdá se nám dnes přehnaným a barbarským; avšak ve XIII. století nedělo se jinak. V této době, vyznačující se drsnými mravy, opovrhováním mukami a smrtí, jakož i vroucí a obecnou vírou, pohlíželo se na bludařství s rozhořčením a všeobecným odporem. Zvláště bludařství Albigenských, proti němuž byla inkvisice zavedena, mělo ráz společenského rozvratu." *)

Uvážíme-li předchozí stav věcí, inkvisice nicméně byla pokrokem. „Inkvisice," praví jeden z dějepisců v tomto oboru nejvážnější, „ustanovená na místo vraždění brannou rukou nebo vojenských soudů, řízena byla duchovními, lidmi to více osvícenými a méně ukrutnými. Dříve než zahájila vyšetřování, dávala dvakráte výstrahu. Zatýkala jen zatvrzelé a zpětilé bludaře, brala zřetel na kajicnost toho, jenž bludu se zřekl, a přestávala často na trestech morálních. Zachránila mnoho

---

*) Du Boys: Droit criminal en France, t. I., pag. 94—97.

osob. které byly by bývaly odsouzeny soudy světskými."

„V Italii konstituce Celestina III. a Innocence III., přijatá do práva církevního, rozeznává dvojí proceduru: cestou udání a cestou vyzvídání. Ale v obou vydávají se svědectví veřejně, hájiti se a rokovati jest dovoleno. Bludaři, souzení dle zákona církevního, mohli poznati žalobníka i svědky, měli obhájce a rokovalo se veřejně." *)

Každý uzná, že když takovéto záruky byly dány, mělo by býti daleko méně zlořádů a obětí, než by kdo myslil. A skutečně daleko méně jich jest, nežli jak si to předpojaté davy o inkvisici představují. Řekne-li kdo, že zákona církevního leckdy nedbáno a že byl překračován, ať ve Španělích, Francii nebo jinde, má bohužel pravdu: ale to právě snímá s církve zodpovědnost z následků překročení zákonů církevních, které právě dle jejího úmyslu měly sloužiti obžalovaným k ochraně. Je potřebí jen přečísti si z učeného díla du Boysova hlavu nadepsanou: „Právo církevní vzhledem k inkvisici."

Tam je viděti, jaká byla ta rukojemství papežstvím vyžadovaná. „Nebylo jich pokaždé dbáno," praví „následkem žhoucího ovzduší jižních vášní, roznícených občanskou a náboženskou válkou Albigenských ve Francii, Maurů ve Španělsku. Ale právě v našich revolučních dobách nemá nikdo práva pozastavovati ve nad tím, že vášně častokráte zavádějí k nespravedlnosti."

Zdaliž parlamenty francouzské nevynesly rozsudků nespravedlivých, brzy hovíce mstivosti knížat, jako při odsouzení Enguerranda de Marigny, brzy hovíce pokřiku lidu, jako při Calasovi? A odsou-

*) Césare Cantu: Les hérétiques d' Italie, p. 191, 193.

zení slavného obhájce francouzské Indie, Lally-Tollendala, nebylo-liž dle slov Voltairových: vraždou spáchanou mečem spravedlnosti? Zde skýtá se příležitost znovu opakovati, že soudy revoluční do záhuby přivedly více nevinných v šesti letech, než inkvisice v šesti stoletích. Totéž možno říci o národech bludařských a rozkolnických, jako Rusech a Angličanech. Kdo by neznal bídy a násilných prostředků v nešťastném Irsku a Polsku? Zde nejsou pouze jednotlivci, to jsou národové — mučeníky. Co jsou inkvisiční processy vůči analogickým událostem, jimiž dějiny oplývají?

I v inkvisici proti Albigenským vše, co bylo k ochraně obžalovaných, od papežů pocházelo. „Jejich zásluhou," praví du Boys, „zřízen byl sbor advokátů, kteří povinni byli hájiti obviněné pokaždé, když se nepřiznávali. Nezletilým obžalovaným ustanoven byl poručník neboli kurator. Inkvisice ač chyb a zlořádů se dopustila," končí du Boys, „přispěla právnictví svojí hřivnou vědeckých pokroků k civilisaci." Nic naplat, lid právě z ignorance a zlomyslnosti stále bude stotožňovati kněze s hranicemi v plamenech. Bylo by nám s podivem, kdyby Danton a Fouquier-Tinville nebyli bývali přednášeli nechutné žvasty o nesnášelivosti a krutosti církve, a nesklidili za to potlesk svých velebitelů. Patrně táž individua tleskala jim ještě, když v zápětí dávali stříleti, rdousiti a topiti kněze, ženy a dítky. Lidé vzdělaní uznávají umírněnost církve; ignoranti a zlí ji urážejí; tak je to v pořádku; každý hraje svou úlohu.

Katolíci, osvícení duchem církve a jejími zákony, přáli by si, aby mohli jedním škrtnutím péra vyhladiti z dějin zbytečné krutosti a zlořády této doby. Více než kdokoliv jiný želí událostí a

skutků, z nichž těží se proti církvi s nemenší nenávistí než perfidií. Tyto události dají se vysvětliti vášnivostí a vroucím přesvědčením, které tehdy každou zásadu provádělo do krajností Jak pak mohlo se přestati vůči ohavnostem Albigenských ve XIII. století na přesvědčování nebo nápravných trestech, čehož církev si přála, když tě vidíme, kterak tři sta let později, ve století zlatým zvaném, Kalvín v Ženevě jménem svobody svědomí stanoví zásadu, že dovoleno jest zabíjeti bludaře (t. j. katolíky) a sám dává upáliti Serveta, stíti Grueta, do vyhnanství poslati Bolseca a Gentilise odsouditi?

Dvě stě let později, ve století filosofie, jsou upáleni Calas a Labarre; Voltaire směje se při vzpomínce, že v Lissaboně bylo pověšeno dvacet Jesuitů; v Ženevě svým vlivem k tomu působí, aby spálen byl Rousseauův „Emil,“ a spisovatel jeho vypověděn. U dvora francouzského používá svého vlivu, aby la Beaumelle dvakráte vsazena byla do Bastilly, potom vypověděna. Jestliže zde tolik se mstil z uražené ješitnosti, co teprve byl by dělal ve století XIII., když měl by záminkou důvody státní? Jak hrozným inkvisitorem by býval? Vášně lidské mohou měniti se dle předmětu, jsou však stálé. Spravedlivý soudce, kdykoliv je odhaduje, musí zřetel míti k okolnostem, času a prostředí. Že by v soudech církevních, právě jako v královských soudech inkvisičních, někdy místo spravedlnosti a náboženského zájmu zaujaly vášně, toť možné. Ale co to dokazuje? Slabost přirozenosti lidské, jíž kněz není vždy prost.

Theologové uznávají, že i papežové vybočili z mezí mírnosti a vynášeli mylné rozsudky a nesprávností se dopouštěli ve svých stycích s mocí světskou. zápasíce s panovníky, odsuzujíce je a

dávajíce do klatby. Výslovně praví, že jejich neomylnost nevztahuje se na jejich skutky. Tou měrou je to pravdivo, jako že Alexandr VI. ual do klatby slovutného dominikána Savonarolu, dav se oklamati lichváři a zhýralci, kteří ho tupili. Druzí papežové znovu přehlíželi proces, vyhraný zhýralci florentinskými, a zrušili klatbu, Alexandrem VI. vyřknutou. Julius II dal ho malovati od Raphaela, jak uprostřed Otců církevních dis putuje o Nejsvětější Svátosti. Benedikt XIV. nazval jej velikým sluhou Božím. Ba mluvilo se i o jeho svatořečení. Tohle umět vyznati jest nevyhnutelno, jinak by se stalo, že úcta a láska křesťanů k papežům byla by pokládána buď za pokrytectví nebo slepou oddanost.

Tím spíše mohli chybiti někteří z duchoven stva, buď překračujíce meze své moci nebo oprávněnosti, buď vynášejíce přílišné nebo nespravedlivé tresty, jako na příklad onen, který stíhl Galileiho. Nad tím můžeme se rmoutiti, ale netřeba, abychom nepřátelsky stavěli se proti církvi. Krátce, inkvisice byla soud ustanovený, aby chránil společnost před bludařstvím, aby předcházel zmatkům. různicím a válkám, které toto všude rozněcovalo. Instituce tato z části dosáhla svého účelu jmenovitě ve Španělsku, které dlouhý čas bylo prosto revolucí; Voltaire mimoděk to uznává. Jejích zlořádů a zbytečných ukrutností jest želeti; však zákonitost jejího principu je ne popíratelna, poněvadž v zájmu státu bylo hájiti náboženství. Zájem ten jsme dokázali. Nynější stav naší společnosti, v níž chybí náboženství, potvrzuje náš důkaz. Nic lépe neospravedlňuje princip a účel inkvisice než revoluce a převraty, jimiž dnes ohrožuje svět spousta nestvůrných n... k.

OBSAH:

Strana

Úvod 5
Inkvisice. I. O původu jejím, účelu a účastenství, které v ní církev měla 21
II. Zakladatelé inkvisice. Jejich pohnutky 29
III. Trojí chybné mínění o inkvisici 32
IV. Llorentovy dějiny inkvisice španělské. — Inkvisice španělská byla instituce politická a královská . . 34
V. Řím ochráncem pronásledovaných. — Inkvisice portugalská 37
VI. Michelet a Llorente; Jan Hus 39
VII. Z kterých důvodů zařizovala knížata inkvisici. — Zprvu byla oprávněna jen inkvisice španělská — Její následky. — Voltaire a De Maistre 42
VIII. Římská kongregace svaté inkvisice. — Galileo a Lavoisier 45
IX. Církevní soudy inkvisiční 49